

Angränsande naturvård skapar förutsättningar för stora humlepollinerade fröskördar

– exempel från Lilla Husby i Uppland

Bakgrund

I samband med övergången till ekologisk odling, successivt sedan 2003, började Sören Grandin i Lilla Husby med klöverfröodling eftersom det passade bra in i växtföljden. Jordbruksmarken på gården omfattar 140 ha, varav 115 ha är åkermark. Mellanskillnaden är betesmark som hålls öppna med hjälp av får sedan gården för övrigt drivits kreaturslöst sedan 1998.

År 2008 odlas rödklöver på 8 ha samt timotejfrö, höstvetete, ärtor, havre och vårvete på den övriga åkermarken. Sörens erfarenhet av rödklöverodlingen är att skörderesultatet kan bli mycket varierande. Även om pollineringen blir bra kan regnigt väder senare förstöra fröskörden genom att fröna gror i fälten. Trösten är då att odlingen i alla fall bidrar till att göda jorden. Lite osäker på pollineringsnivån samarbetar Sören med en biodlare som ställt ut kupor nere vid Fyrisån. Han har också funderat på att köpa in odlade humlor. I ett gammalt grustag ligger några halm-balar dumpade med förhoppning om att det skall bildas håligheter i dessa där humlorna kan bilda samhällen. Andra humlevänliga åtgärder som vidtagits är att sticklingar av energiskogs-Salix planterats utefter ån.

Förutsättningar för humlor

Lilla Husby ligger alldeles söder om stora våtmarksområden längs Fyrisån med massor av sälgbuskar som blommar under våren. Problemet är att dessa ligger lite för långt från klöverodlingen, även om det finns några buskar utmed ån även här. Sörens initiativ att förstärka Salix-resursen är därför helt riktig eftersom det kan locka fler humlor att bosätta sig nära odlingarna. När man beställer energisalix eller tar sticklingar bör man välja hankloner och inte honkloner eftersom det bara är hanarna som ger pollen.

Förutsättningarna för att snabbt få god pollinering vid klöverfröodling i området är annars utmärkta. Efter sälgens och maskrosornas blomning inträffar

under försommaren nämligen massblomning av tjärblomster i det angränsande Natura 2000-området Husby backar. Området, som är ett gammalt gravfält, är för övrigt ett av Upplands örtatrikaste, men eftersom det ligger uppe på Vattholmaåsen blir det snabbt brunbränt och blomfattigt torra somrar när tjärblomsterna har blommat över. Massblomningen av tjär-

Sören Grandin på Lilla Husby gård verkar förhoppningsfull inför årets fröskörd av rödklöver, och det har han all anledning till att vara. I bakgrunden gården i skogskanten, samt sälgbuskar i Fyrisåns kanter.

Angränsande natur- och kulturminnesvård med massblomning av tjärblomster gynnar humlorna mycket i början på juni.

blomster eller andra försommararter är något som saknas i många odlingsmiljöer, men här gör de att det sannolikt finns starka humlesamhällen lagom till klöverblomningen. Torra somrar hittar humlorna till klöverfältet, vilket kunde konstateras i början på juli då det fanns minst 1 humla per kvadratmeter. Det var dessutom många olika arter.

Det uppländska landskapet med sina många åkerholmar är också rika på boplatser för humlor. Området kring samhället Storvreta har genom sin stora tillgång på blom- och boplatserika marker mer än 25 % av naturliga habitat, vilket brukar räknas som ett gränsvärde över vilket den naturliga insektsfaunan med rätt skötsel kan hållas intakt. Närheten till sam-

Under högsommaren är kullarna som blommade så fint på försommaren ofta brunbrända, och humlorna söker sig till klöverblomningen i förgrunden. Många humlor lockas också ut i odlingen från det angränsande samhället.

Jordhumla i rödklöverodlingen.

hället gör också att det finns många humlor som kan livnära sig i trädgårdarna och på planterade oxlar, rönnar och hallon under mellanperioderna.

Åtgärder för att gynna humlorna

Ledlinjer och blommande kantzoner

Humlorna är redan väl gynnade i området, särskilt efter några år med klöverodling. Utmaningen är att få humlorna att hitta till fältet, vilket inte fungerar av sig själv alla år. Kantzonerna längs ån fram till klöverfältet bör besås med örter som blommar tidigare än rödklövern. På så vis kan humlor från åsen i norr lockas att göra provianteringsflygningar åt detta håll och sedan hitta fram till rödklöverfältet när detta blommar. I samband med detta kan man putsa ner kantzonerna för att minska konkurrensen och öka humlornas lust att flyga till fröodlingen, nu när de hittar dit. Humlorna är platstroga och återvänder till samma ställe tills födoresursen är uttömd. Detta kan ytterligare utnyttjas genom att odla andra blommor i anslutning till grödan, blommor som sedan slås av när huvudgrödan blommar. Honungsört (*Facelia*) är en sådan stödgröda som kan sås tidigt på våren och växer till snabbt. Den ger inte problem med spillplanter i nästa års odling om den slås av innan den fröar eftersom moderplantan fryser bort under vintern.

Humlorna navigerar efter mönster och strukturer i landskapet. På lilla Husby är kanterna längs ån en sådan ledlinje. Genom att ha skarpa kanter mellan fälten vinkelrätt mot kantzonerna längs ån hjälper man humlorna att hitta upp till de delar av gården som ligger långt från ån. När man putsar rödklövern i maj månad för att bekämpa ogräs kan man spara några hörn eller ett band för att få olika blomnings-tidpunkter i vallen. Detta kan också ge navigeringsstråk för att dra humlorna längre ut i vallen.

Vård av den viktiga sälgen

Planteringen av *Salix* längs ån bör övervakas, så att den tar sig, men också kompletteras genom att plantera sticklingar av vanlig hansälg, som blommar tidigare än energiskogsvarianten. Detta behövs för att motverka de tendenser man annars ser i jordbrukslandskapet. Intresset för att avverka buskar längs vägar, diken och skogskanter har ökat, nu när bio-bränsle i allt större mån skall ersätta oljan. På flera av granngårdarna i trakten har detta skett och tyvärr åker då också hanbuskar av sälg med i hanteringen. De av sälgblommor guldfärgade skogsbrynen och körvägskanterna behövs för att övervintrande humlor och andra insekter skall hitta mat under den kritiska tiden på året.

Sälgar och viden är så viktiga för humledrottningarna på våren. Här jordhumla. Och så är de ju vackra också.

Bra platser för att börja med fröodling av insektpollinerade växter

Husbyområdet är ett bra exempel på platser där man kan börja med fröodling och relativt snabbt få ett bra resultat. Naturvård i form av naturskyddsområden, Natura 2000-områden eller platser med gårdsstöd för mångfaldsuppmuntrande åtgärder är fina områden att

ha som grannar till blommande grödor. I sådana landskap fungerar redan de ekologiska systemtjänsterna på grund av det stora inslaget av naturliga habitat och andra blom- och insektsvänliga miljöer. Uppfödning av humlestammarna med hjälp av insektpollinerade fröodlingar bör därför gå snabbt.

Fotograf och skribent: Mats Wilhelm Pettersson